

transect: *archeologie, erfgoed, ruimte*

Transect-rapport 1030

Hardinxveld-Giessendam, Havenstraat
Gemeente Hardinxveld-Giessendam

Archeologisch bureauonderzoek

Auteur	Drs. T. Nales
Versie	Concept 1.0
Projectcode Transect	16080021
Datum	04-09-2016
Opdrachtgever	Gemeente Hardinxveld-Giessendam Postbus 175 3370 AD Hardinxveld-Giessendam
Uitvoerder	Transect Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
Onderzoeksmelding	4013147100
Bevoegde overheid	Gemeente Hardinxveld-Giessendam

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. A.A. Kerkhoven (Senior archeoloog)	06-09-2016	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Hardinxveld-Giessendam heeft Transect in september 2016 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd op het terrein van de huidige gemeentehaven aan de Havenstraat in Hardinxveld-Giessendam (gemeente Hardinxveld-Giessendam). De aanleiding voor het onderzoek is het opstellen van een bestemmingsplan die aanpassingen aan de bestaande gemeentehaven mogelijk moeten maken.

Bij de voorgenomen werkzaamheden zal grondverzet plaatsvinden, waardoor de oorspronkelijke bodem en daarmee eventueel aanwezige archeologische resten in het gebied kunnen worden verstoord. Daarom is ter onderbouwing van het voorgenomen initiatief een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.

Uit het archeologisch bureauonderzoek blijkt dat voor het plangebied een lage archeologische verwachting geldt op het aantreffen van (nederzettingen)resten uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe tijd. Deze verwachting is zowel gebaseerd op de landschappelijke ligging van het plangebied in de riviergeul van de Beneden Merwede. Naar verwachting zijn hiermee oorspronkelijk aanwezige kleilagen (en eventueel daarin aanwezige archeologische resten) volledig verspoeld. Tevens is in het gebied sprake van een sterke verstoring als gevolg van het uitgraven van de huidige haven alsmede het opbrengen van een zandpakket met een dikte van circa 2,0 m. Dit laatste heeft met name geleid tot verdrukking en verstikking van de (resterende) kleilagen in het gebied.

Advies

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek bestaat er in archeologisch opzicht geen bezwaar tegen de voorgenomen werkzaamheden. Het terrein is daarmee vanuit archeologische optiek geschikt voor de toekomstige inrichting. Er hoeven geen aanvullende maatregelen te worden genomen. Op het moment dat tijdens graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische zaken worden aangetroffen, geldt een wettelijke plicht deze vondsten te melden bij de bevoegde overheid (gemeente Hardinxveld-Giessendam).

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. Op grond van de resultaten van het rapport en het advies zal het bevoegd gezag (de gemeente Hardinxveld-Giessendam) een selectiebesluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

Inhoud

1.	Aanleiding	1
2.	Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek	2
3.	Afbakening plan- en onderzoeksgebied, huidig gebruik	3
4.	Planvorming en consequenties toekomstig gebruik	4
5.	Beleidskader	5
6.	Landschappelijke achtergronden	6
7.	Archeologische waarden	9
8.	Historische situatie en bodemverstoringen	10
9.	Gespecificeerde archeologische verwachting	14
10.	Conclusie en advies	15
11.	Geraadpleegde bronnen	16
Bijlage 1: Beleidskaart		17
Bijlage 2: Stroomruggenkaart		18
Bijlage 3: Geomorfologische kaart		19
Bijlage 4: Hoogtekaart		20
Bijlage 5: Bodemkaart		21
Bijlage 6: Archeologische verwachting en bekende waarden		22

1. Aanleiding

In opdracht van de gemeente Hardinxveld-Giessendam heeft Transect in september 2016 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd op het terrein van de huidige gemeentehaven aan de Havenstraat in Hardinxveld-Giessendam (gemeente Hardinxveld-Giessendam). De aanleiding voor het onderzoek is het opstellen van een bestemmingsplan die aanpassingen aan de bestaande gemeentehaven mogelijk moeten maken.

Bij de voorgenomen werkzaamheden zal grondverzet plaatsvinden, waardoor de oorspronkelijke bodem en daarmee eventueel aanwezige archeologische resten in het gebied kunnen worden verstoord. Daarom is ter onderbouwing van het voorgenomen initiatief een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Om de archeologische waarde van het plangebied te kunnen bepalen is gekozen voor een bureauonderzoek (BO). Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting. Dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en het grondgebruik definiëren van de kans dat binnen het plangebied sprake is van archeologische resten.

Het resultaat van het archeologisch bureauonderzoek is een rapport met een conclusie voor wat betreft het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden verstoord als gevolg van de voorgenomen bodemingrepen. Aan de hand hiervan wordt een advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd. Met het rapport kan de bevoegde overheid een beslissing nemen in het kader van de vergunningverlening. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de aan- of afwezigheid, diepteligging, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden.

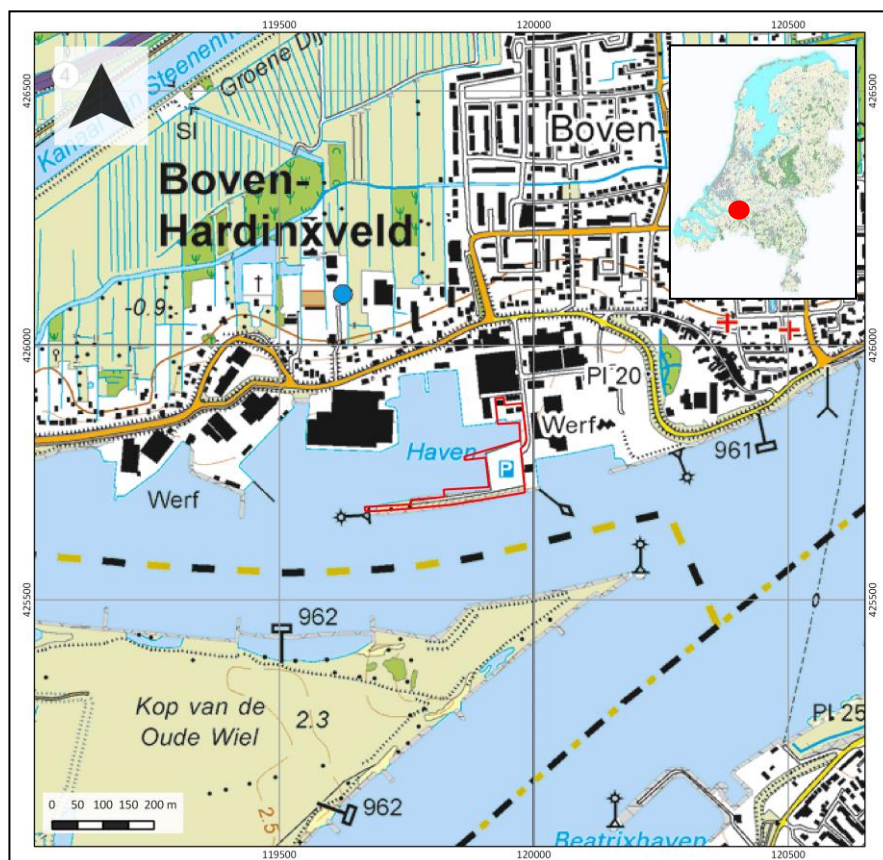
Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.0 (KNA 4.0). In dit kader is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin Archeologische MonumentenKaart (AMK) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) zijn opgenomen. Aanvullende (cultuur)historische informatie is verkregen uit divers voorhanden historisch kaartmateriaal. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en beschikbaar geomorfologisch kaartmateriaal geraadpleegd. Deze informatie is aangevuld met relevante informatie uit achtergrondliteratuur.

3. Afbakening plan- en onderzoeksgebied, huidig gebruik

Gemeente	Hardinxveld-Giessendam
Plaats	Hardinxveld-Giessendam
Toponiem	Havenstraat (ong.)
Kaartblad	38D
Centrumcoördinaat	119.429 / 425.859

Binnen het archeologisch bureauonderzoek wordt onderscheid gemaakt in het plangebied en het onderzoeksgebied. Het plangebied is het gebied waarin de geplande bodemingrepen zullen plaatsvinden. Het onderzoeksgebied omvat het plangebied en een deel van het direct omringende gebied en wordt bij het onderzoek betrokken om tot een beter inzicht te komen in de archeologische en bodemkundige situatie in het plangebied. Het onderzoeksgebied beslaat het plangebied en het omringende gebied, binnen een straal van circa 500 meter.

Het plangebied omvat de huidige gemeentehaven aan de Havenstraat in Hardinxveld. Het betreft de haven, de kade, de parkeerplaats en een krib c.q. dam in de rivier. De exacte ligging ervan is terug te vinden in figuur 1. Binnen dit gebied zullen diverse aanpassingen plaatsvinden ten behoeve van de renovatie c.q. reconstructie van de haven langs de Beneden Merwede. In totaal heeft het plangebied een oppervlak van 1,4 ha. Ten tijde van dit onderzoek is het plangebied verhard met stelconplaten en in gebruik als parkeerplaats en voor de opslag van divers materieel. Op de krib c.q. dam is groen aanwezig.

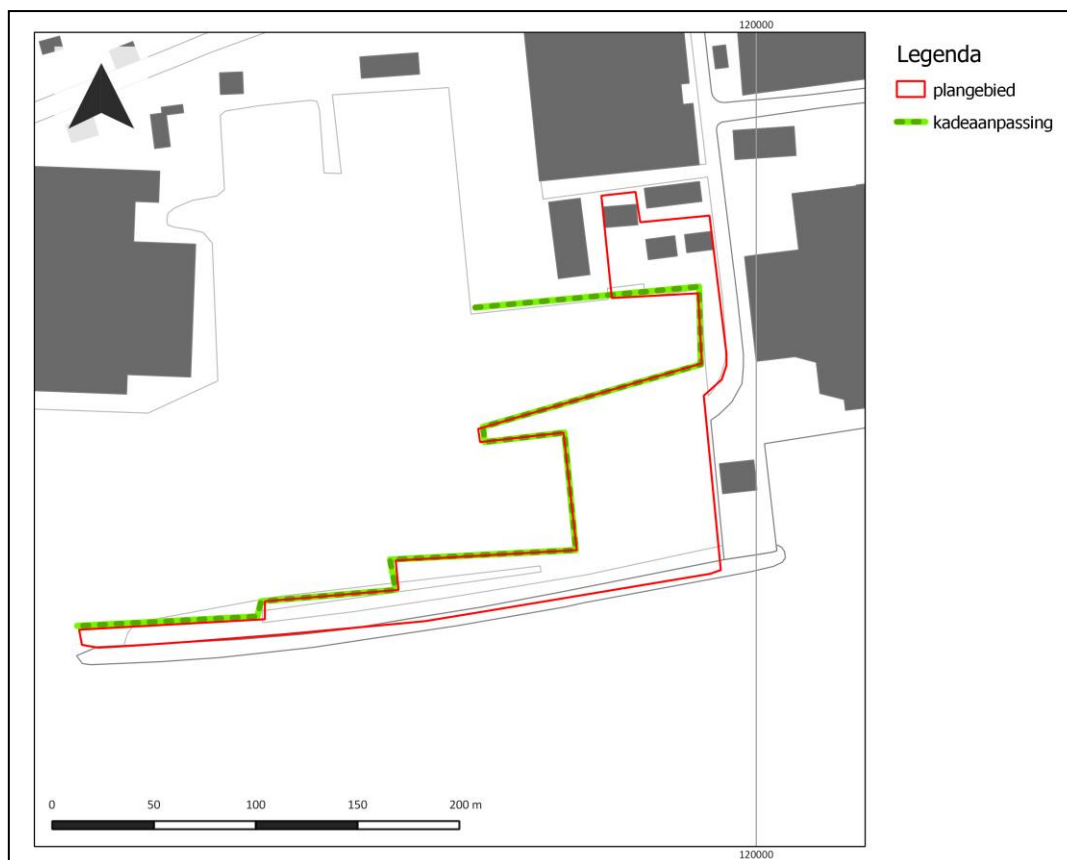

Figuur 1: Ligging van het plangebied (rode lijnen).

4. Planvorming en consequenties toekomstig gebruik

Kader	Opstellen bestemmingsplan
Planvorming	Aanpassen gemeentehaven
Bodemverstorende werkzaamheden	Graafwerkzaamheden

De opdrachtgever is voornemens om de bestaande gemeentehaven in Hardinxveld op verschillende plekken aan te passen. Een inrichtingsschets waarop de voorgenomen ingrepen zijn weergegeven is terug te vinden in figuur 2. Het plangebied heeft een omvang van 1,4 ha, de ingrepen beperken zich met name tot de kade. Om deze ingrepen mogelijk te maken dient op voorhand een bestemmingsplan te worden aangepast, waarin alle diverse omgevingsaspecten ter onderbouwing zijn opgenomen. De aanwezigheid van archeologische waarden maakt hiervan deel uit, zeker gezien deze als gevolg van bodemingrepen bij de aanpassing van de haven kunnen worden aangetast c.q. vernietigd. Het is echter op dit moment nog niet exact bekend hoe diep ten behoeve van deze herontwikkeling bodemingrepen zullen plaatsvinden.

Figuur 2: Ligging van het plangebied en inzicht in de voorgenomen werkzaamheden.

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Omgevingsvergunning
Beleidskader	Bestemmingsplan
Vrijstellingsgrenzen onderzoek	500 m ² en 30 cm –Mv

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend; ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland en de plaats waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, de Ontgrondingenwet en de Woningwet, op grond waarvan overheden onder andere bij bodemingrepen verplicht rekening moeten houden met het behoud van archeologische waarden. Met ingang van juli 2016 (Erfgoedwet) zal het behoud en beheer van het Nederlandse erfgoed worden geregeld door één integrale Erfgoedwet. De omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving zal in de nieuwe Omgevingswet worden geregeld, die in 2018 in werking zal treden.

Het archeologiebeleid van de gemeente Hardinxveld-Giessendam inzake het plangebied staat verwoord in het bestemmingsplan “Langs de Merwede” en is gebaseerd op de archeologische verwachtingen en -beleidskaart van de gemeente Hardinxveld-Giessendam. Op deze kaart is per zone vastgelegd welke archeologische verwachting een gebied heeft. Het plangebied is aangeduid als een zone met een middelhoge archeologische verwachting. Aan dit gebied zijn in het bestemmingsplan aanvullend vrijstellingscriteria geformuleerd. Initiatieven die kleiner zijn dan 500 m² en waarbij bodemingrepen niet dieper reiken dan 30 cm –Mv worden vrijgesteld van archeologisch onderzoek (Waarde – Archeologische verwachting 8). Omdat de voorgenomen ingreep de vrijstellingsdiepte voor dit gebied overschrijdt, geldt op basis van het bestemmingsplan een archeologische onderzoeksplicht.

6. Landschappelijke achtergronden

Archeoregio	Midden-Nederlands rivierengebied
Geomorfologie	Bebouwd
Bodem	Bebouwd
Maaiveld	Circa 4 m +NAP
Grondwater	Onbekend

Landschapsgenese

De omgeving van Hardinxveld-Giessendam, met inbegrip van het plangebied, ligt in het Midden-Nederlandse rivierengebied in het stroomgebied van de Rijn (Berendsen, 2005). Reeds in het midden van de laatste ijstijd (het Weichselien, vanaf 50.000 tot 15.000 jaar geleden) maakte dit gebied deel uit van een brede riviervlakte, waarbinnen de riviergeulen in een verwilderd (“vlechtend”) patroon verspreid lagen. Door deze geulen werd grof zand en grind afgezet, dat geologisch gezien wordt gerekend tot het Formatie van Kreftenheije (De Mulder e.a., 2003). De aanwezigheid van grof zand en grind wijst op hoge stroomsnelheden en sterke variaties in de (piek)afvoer (als gevolg van grote hoeveelheden (smelt)water). Op andere momenten lag de bedding van de riviervlakte langere perioden droog. Vanuit de drooggelegen vlakte kon fijner rivierzand door sterke winden worden verstoven, dat vervolgens langs de randen van de riviervlakte tot afzetting kwam. Daar konden op grote schaal rivierduinen ontstaan (Berendsen en Stouthamer, 2001).

Vanaf 15.000 jaar geleden begon dit beeld enigszins te veranderen aangezien toen het klimaat geleidelijk begon te verbeteren. In eerste instantie was sprake van enkele relatief kortdurende warmere perioden (respectievelijk het Bølling- en Allerød-interstadiaal, 14.650 tot 14.000 BP en 13.900 tot 12.850 BP). Gedurende deze ervaringen nam de vegetatie toe en werd de afvoer van rivierwater beter verdeeld. De riviergeulen begonnen te kronkelen (meanderen) en sneden zich in in de riviervlakte, waardoor langzamerhand een rivierdal ontstond. In het dal werd tijdens overstromingen zogenaamd “Hochflutlehm” afgezet, ook wel bekend als het Laagpakket van Wijchen (De Mulder e.a., 2003; Bennema en Pons, 1952). Pas vanaf 10.000 BP, in het Holoceen, zette de verbeterde klimaatsomstandigheden definitief door, waardoor de toenemende vegetatie de verstuingen van rivierzand aan banden legde en de oevers van de rivieren door de alsmaar kleiner wordende verschillen in afvoer zich stabiliseerden. Door de stabiele oevers traden de rivieren alleen nog bij hoogwater buiten de oevers. De klei, die toen bij hoogwater buiten de rivieren werd afgezet, wordt eveneens gerekend tot het Laagpakket van Wijchen.

De zich insnijpende meanderende rivieren gingen onder invloed van een voortdurend stijgende zeespiegel in het Holoceen over in accumulerende meanderende rivieren, die meermalen hun loop verlegden en daardoor verschillende stroomgordels ontwikkelden. Hierdoor vond in het grootste deel van het rivierengebied afzetting plaats van zand (beddingafzettingen), zandige klei (oeverafzettingen) en zware klei (komafzettingen), die werden afgewisseld door veen. Daarbij werden de oudere afzettingen door jongere begraven. Het moment waarop dit optreedt, hangt af van de ligging van de zogenaamde terrassenkruising (Berendsen & Stouthamer, 2001). De terrassenkruising is het punt waarop de netto insnijding overgaat in een netto accumulatie van sediment (Berendsen, 2005). De ligging van dit punt ligt niet vast maar is afhankelijk van het debiet, de sedimentslast van een rivier en de stijging cq. daling van de zeespiegel. Berendsen en Stouthamer (2001) vermoeden dat de terrassenkruising rond 7.500 BP in de omgeving van Hardinxveld-Giessendam heeft gelegen. Daarna raakten de Laat-Pleistocene en Vroeg-Holocene afzettingen afgedekt met holocene rivierafzettingen en kon veenvorming optreden op de plekken die verder verwijderd van een rivier lagen. Uiteindelijk

raakte het volledige laat-pleistocene dal opgevuld met holoceen sediment en konden rivieren buiten het oude rivierdal treden.

Geomorfologie

De omgeving van het plangebied heeft vanaf het passeren van de terrassenkruising onder directe invloed gestaan van de Merwede stroomrug (Berendsen en Stouthamer, 2001; bijlage 2). De Merwede (stroomrug) is actief geworden tussen 100 en 50 v. Chr. als kleine getijderivier. Het traject van de rivier waar het plangebied langs ligt, is waarschijnlijk pas in de Vroege Middeleeuwen ontstaan en in verbinding komen te staan met de Noord als gevolg door een bovenstroomse verbinding met de Waal. In die tijd is die aanzienlijk verbreed, waarbij hoofdzakelijk aan weerszijden klei is geërodeerd (Cohen en Stouthamer, 2012). De rivier is nog steeds watervoerend en is rond 1.200 na Chr. bedijkt. De breedte van de rivier en de eroderende werking heeft ertoe geleid dat er niet zozeer sprake is van duidelijke, goed ontwikkelde kronkelwaarden en oeverafzettingen. Op de geomorfologische kaart van Nederland ligt het plangebied in bebouwd gebied. Ten noorden van het plangebied ligt volgens diezelfde kaart een rivierkomvlakte (kaartcode 1M23). De ligging van het plangebied tussen een rivierkom en de riviergeul maakt het mogelijk dat er oeverafzettingen aanwezig kunnen zijn. Vanuit archeologische optiek zijn met name oevers interessante locaties, aangezien deze van oudsher vestigingsplaatsen zijn. Het ontstaan en verbreden van de Merwede in de loop van de Middeleeuwen doet wel vermoeden dat oevers als gevolg van erosie ook weer verdwenen kunnen zijn. Op basis van het Actueel Hoogtebestand (AHN; bijlage 4) zijn in ieder geval geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van oeverafzettingen ten noorden van het plangebied te vinden. Er zijn daar namelijk geen reliëfverschillen aan het maaiveld. Wel is te zien dat het plangebied significant hoger ligt dan het gebied ten noorden van de dijk. Dit kan te relateren zijn aan de opslibbing van het plangebied in het buitendijks gebied (uiterwaarden), maar ophoging is eveneens niet uit te sluiten. Indien sprake is van ophoging kan getuige de hoogteligging van het plangebied (4,0 m +NAP) en die van het gebied ten noorden van het plangebied (circa -0,3 m NAP) is deze aanzienlijk geweest.

Een ander belangrijk aspect in het rivierengebied zijn dijkdoorbraken. Sinds de bedijking vanaf circa 1200 na Chr., heeft men hiermee te maken gehad. Door de kracht van het overstromende water ontstaat bij dijkdoorbraken in het binnendijkse gebied een diep uitkolkingsgat, dat ook wel een wiel of waaï genoemd wordt. Tegelijk met de wielen werden in een waaïvorm sterk zandige sedimenten afgezet. Morfologisch noemt men dit “overslagen”. Ten westen en ten noordoosten van het plangebied is sprake van een kromming in de dijk, hetgeen veelal een aanwijzing vormt voor de aanwezigheid van een wiel in het plangebied.

Bodem en grondwater

Op de bodemkaart is het plangebied gekarteerd als bebouwd gebied, waardoor geen bodemeenheid is toegekend. Op basis van een verwachting op oeverafzettingen en aan de hand van bodemeenheden in de directe omgeving zijn over het algemeen kalkloze poldervaaggronden en drechtvaaggronden te verwachten (kaartcodes Rn44C, bijlage 5). De poldervaaggronden zijn over het algemeen kleigronden met een grijze, roestig gevlekte ondergrond, die niet slap is. Daarbij worden ze gekenmerkt door een grijze humusarme bovengrond. Poldervaaggronden zijn wijd verbreid en komen over het algemeen veel voor in westelijk Nederland (de Bakker, 1966). In een poldervaaggrond kunnen begraven bodemniveaus aanwezig zijn, zogenaamde laklagen, die een indicatie vormen voor oudere bodemvorming. Een dergelijk niveau heeft zich in het rivierengebied kunnen vormen op het moment dat er sprake was van een verminderde afvoer, waardoor sprake was van een afgenomen opslibbing van sediment. Daardoor trad begroeiing op en kon zich een humeus niveau vormen. Op het moment dat er sprake was van een toename in rivierafvoer, raakte dit niveau begraven en kenmerkt het zich als een donkere, matig humeuze kleilaag in de bodem. Nabij het plangebied bestaan de poldervaaggronden naar verwachting voornamelijk uit zware tot lichte klei of zavel (zwak tot sterk

siltige of zandige klei). Drechtvaaggronden zijn ook kleigronden, maar daar zal vanaf 40 tot 80 cm –Mv veen aanwezig zijn.

Omdat het gebied in bebouwd gebied gelegen is en verhard is, moet echter rekening gehouden worden dat (delen van) het bodemprofiel zijn aangetast als gevolg van ingrepen in de bodem. Een verstoringsverwachting is opgenomen in hoofdstuk 8. Ook is een modern opgebracht ophoogdek in het plangebied aanwezig, dat in een dergelijk, relatief vochtig gebied, voor zetting in de bodem en vervorming van de oorspronkelijke bodemlagen kan hebben gezorgd. Dit kan een negatieve invloed hebben gehad op de mate van conservering van eventuele archeologische resten. Tenslotte is niet bekend welke grondwatertrappen binnen het plangebied te verwachten zijn. Het is echter de verwachting dat de grondwaterstand door de aanwezigheid van verharding en bebouwing is beïnvloed ten nadele van eventueel aanwezige onverkoolde (organische) archeologische resten (onder andere bewerkt hout, leer en textiel).

7. Archeologische waarden

Wettelijk beschermd monument	Nee
AMK-terrein	Nee
Verwachting gemeentelijke beleidskaart	Middelhoog
Archeologische waarnemingen / vondstmeldingen	Nee

Het plangebied heeft volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geen archeologisch wettelijk beschermde status en is ook niet opgenomen op de Archeologische MonumentenKaart (AMK). Op de gemeentelijke verwachtingskaart is het plangebied aangewezen als een gebied met een middelhoge archeologische verwachting (bijlage 1). Deze verwachtingswaarde is afgeleid van de ligging van het plangebied langs de Merwede. Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) kent het plangebied daarentegen volledig een lage archeologische verwachting (bijlage 6).

In het plangebied zelf heeft in het verleden niet eerder onderzoek plaatsgevonden. Op 200 m ten noordwesten heeft wel eerder onderzoek plaatsgevonden. Daar, aan de Rivierdijk 420, is een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in het kader van een herontwikkeling. De ligging van dat gebied langs de historische rivierdijk (als bewoningslint) en het mogelijk voorkomen van oeverafzettingen van de rivier vormen aanleiding om in dat gebied archeologische resten te vermoeden. Deze zijn echter niet aangetroffen. Ook oeverafzettingen ontbreken (onderzoeksmelding 2361614100). Wel zijn komafzettingen en veen aangetroffen, die bedekt waren met een grofzandig pakket overslagafzettingen. Deze laatste afzettingen zijn afkomstig van een grote dijkdoorbraak daar in de Rivierdijk heeft plaatsgevonden (Het Kromme Gat). Ook ten westen van het plangebied heeft eerder onderzoek plaatsgevonden. Hier betreft het een bureauonderzoek in het kader van de realisatie van bedrijfsgebouwen voor de werf van Holland Shipyards. Op basis van het onderzoek is vastgesteld dat het plangebied altijd in de rivier heeft gelegen, waarmee naar verwachting nagenoeg alle archeologische resten zullen zijn verspoeld (onderzoeksmelding 2450430100). Ook ten noordoosten van het plangebied, op een afstand van 250 m, zijn twee onderzoeken uitgevoerd in het kader van de nieuwbouw van bedrijfsgebouwen (onderzoeksmelding 2451638100). Tijdens beide onderzoeken zijn onder een circa 2 tot 3 m dik ophoogpakket zand slappe kleiige afzettingen gevonden, die als geul- en gors-afzettingen zijn geïnterpreteerd. Van bewoonbare omstandigheden is in die gebieden nooit sprake geweest (onderzoeksmelding 241638100, 2451646100).

8. Historische situatie en bodemverstoringen

Landschapstype	Rivierengebied
Historische bebouwing	Nee
Historisch gebruik	Water, buitendijks poldergebied
Huidig gebruik	Scheepswerf (vanaf circa 1936)
Bodemverstoringen	Ophoging, erosie

Historische situatie

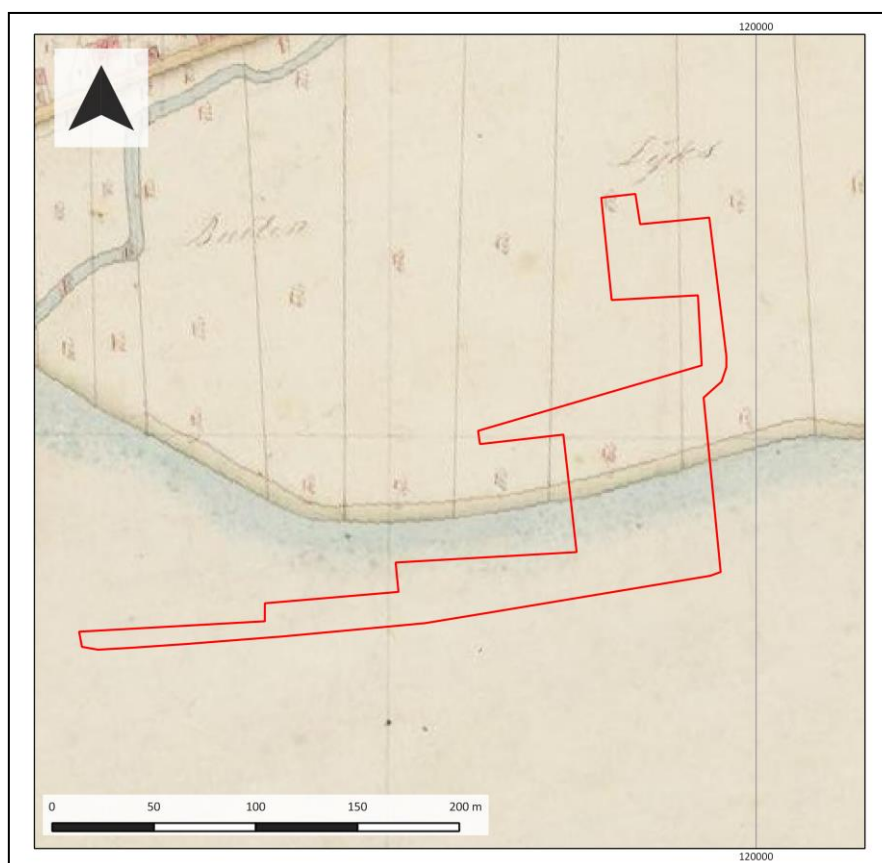
Op basis van historisch kaartmateriaal is te zien hoe het plangebied deels in de rivier is gelegen en deels in het ontgonnen buitendijkse gebied van de Koffie (of Koffijpolder). Deze polder betreft een stuk buitendijks gebied dat door op- en aanwas is opgeslibd langs de Merwede. De oorsprong van deze opslibbing gaat terug in 1421, toen door de Sint-Elisabethsvloed de polders van de Groote Waard overstromden en de Biesbosch ontstond (Coops, 1992). Door de voortdurende aanwas van sediment groeiden deze aanwassen en ontwikkelden zich kleine moerassen die werden doorsneden door grote en kleine rivieren. Vlak daarna is men vanuit de rivierdijken deze moerassen gaan ontginnen. Op historisch kaartmateriaal vanaf 1811 is te zien hoe het plangebied in een verkaveld gebied tussen de rivierdijk en de Merwede gelegen is.. Het is niet bebouwd. In de jaren 20 van de vorige eeuw wordt een krib aangebracht in de rivier ter plaatse van het plangebied. Dit leidt tot het grootschalig aanslibben van zand, zoals is waar te nemen op een topografische kaart uit 1936. Deze werkzaamheden vormden de aanzet tot de aanleg van de huidige haven. Op een topografische kaart uit 1959 is in ieder geval een deel van de huidige vorm van het plangebied te zien, waarbij delen van het gors zijn weggegraven ten behoeve van een insteekhaven. Deze haven ontwikkelt zich door tot in 1995 de huidige situatie tot stand is gekomen.

Bodemverstoringen

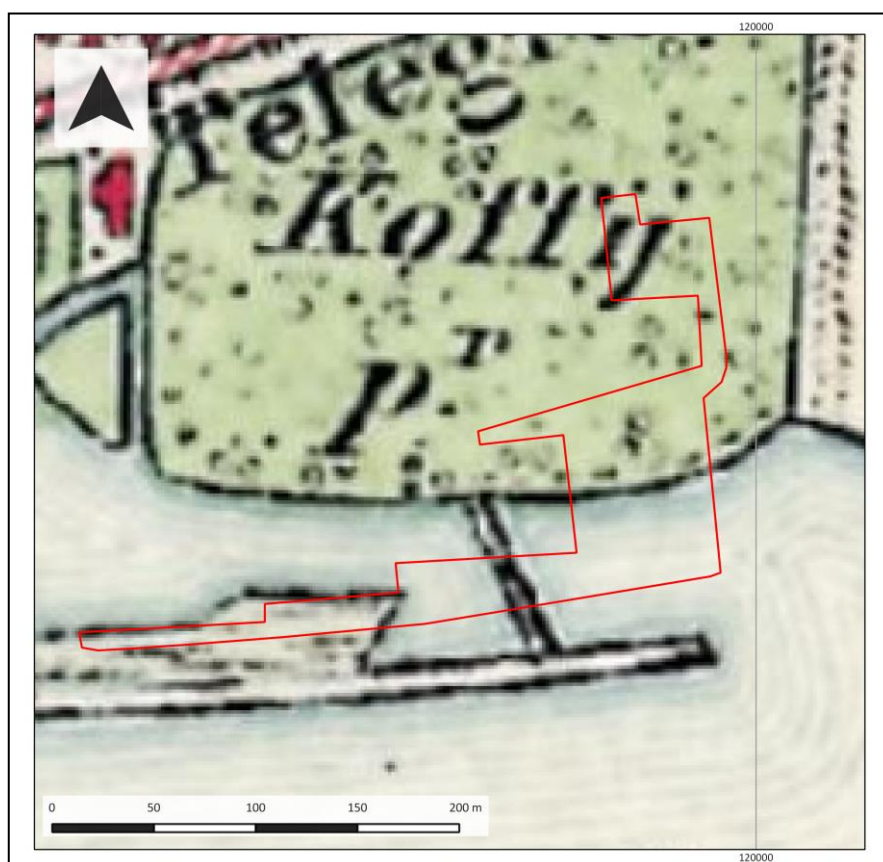
In het plangebied zijn verschillende verstoringen te verwachten, die van invloed kunnen zijn geweest op eventueel aanwezige archeologische resten.

In het plangebied zijn verschillende verstoringen te verwachten, die van invloed kunnen zijn geweest op eventueel aanwezige archeologische resten:

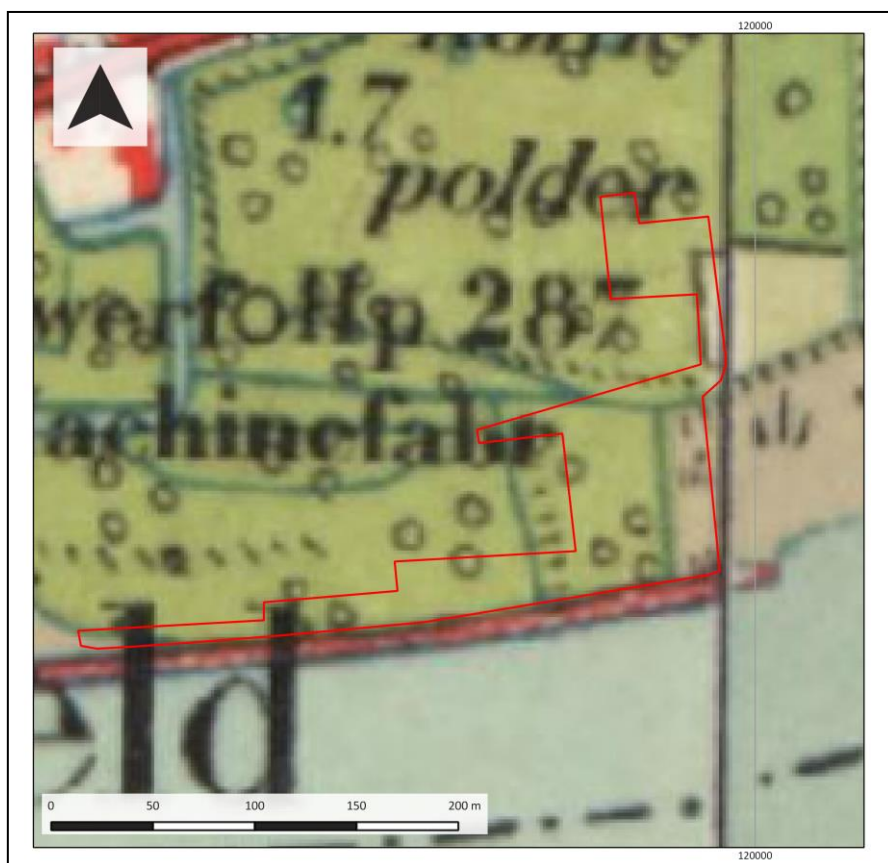
- Het plangebied maakt deel uit van het buitendijks gebied. Het heeft daarmee onder directe invloed gestaan van stromend water. Erosie van oorspronkelijke, oudere en archeologisch relevante afzettingen is niet uit te sluiten. Ook kan opslibbing hebben plaatsgevonden. Delen van het plangebied zijn zelfs deel van de Beneden Merwede zelf.
- Het terrein is in het midden van de 20^e eeuw opgehoogd. Wanneer historisch kaartmateriaal met elkaar vergeleken wordt in combinatie met de huidige hoogtewaarden is er sprake van circa 2,0 m hoogteverschil (1,8 m NAP ten opzichte van een hoogte van 3,7 m NAP nu). De ophoging heeft zeer waarschijnlijk voor verdrukking en verstikking van oorspronkelijk aanwezige bodemlagen gezorgd

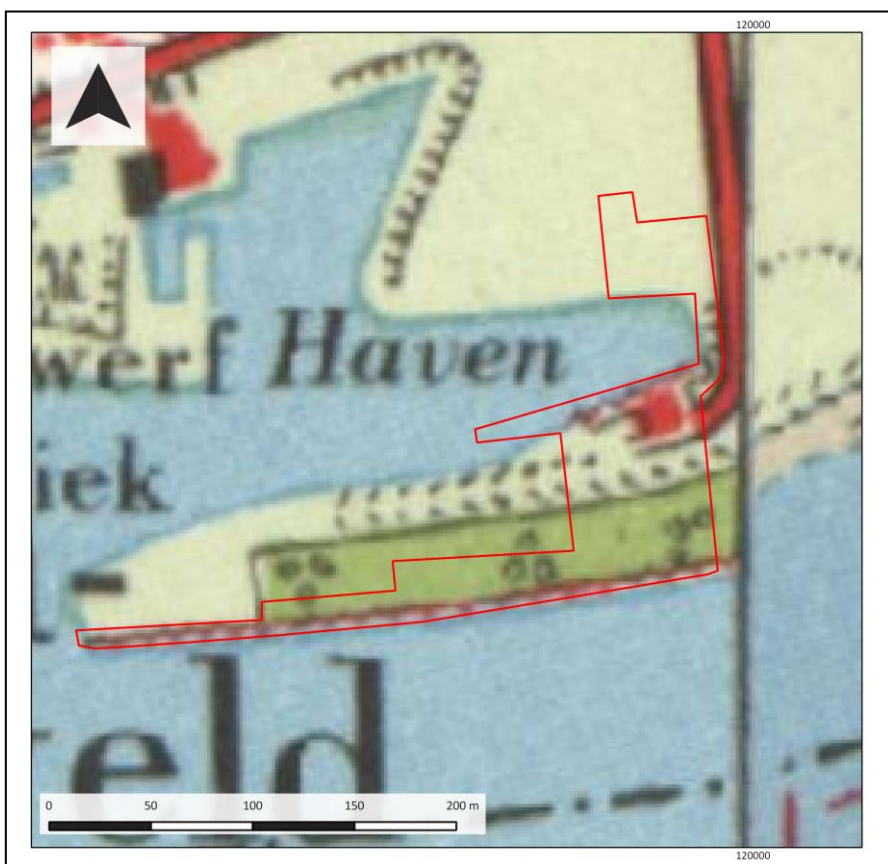
Figuur 3: Uitsnede van een kadastrale Minuutplan 1811-1832. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.

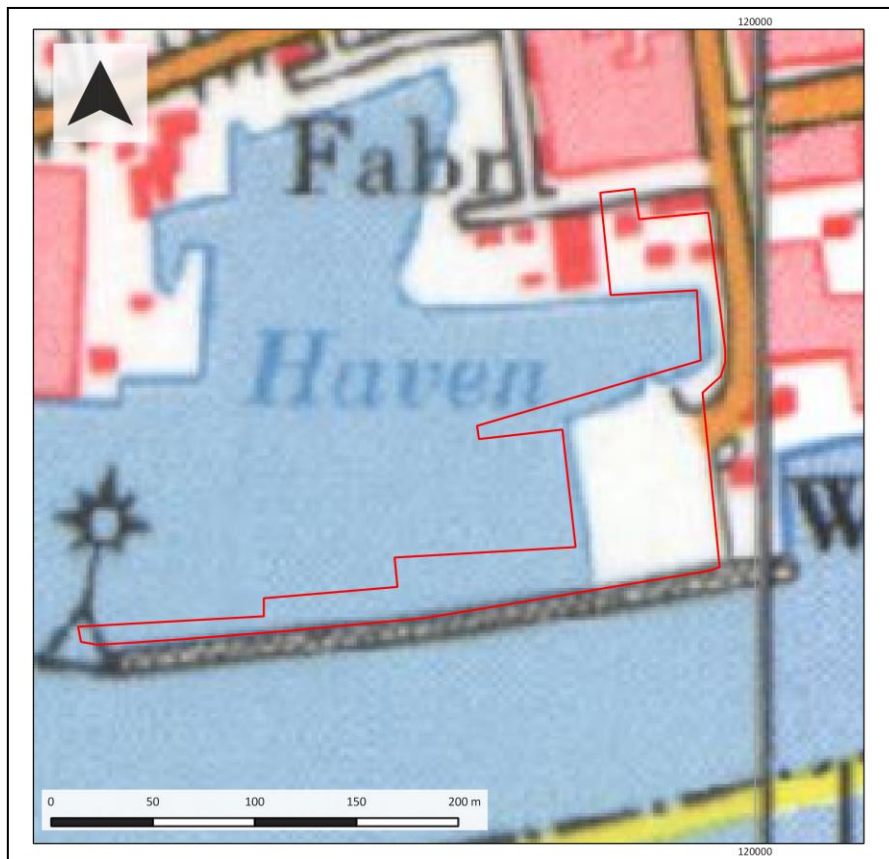
Figuur 4: Uitsnede van een topografische kaart uit 1925. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.

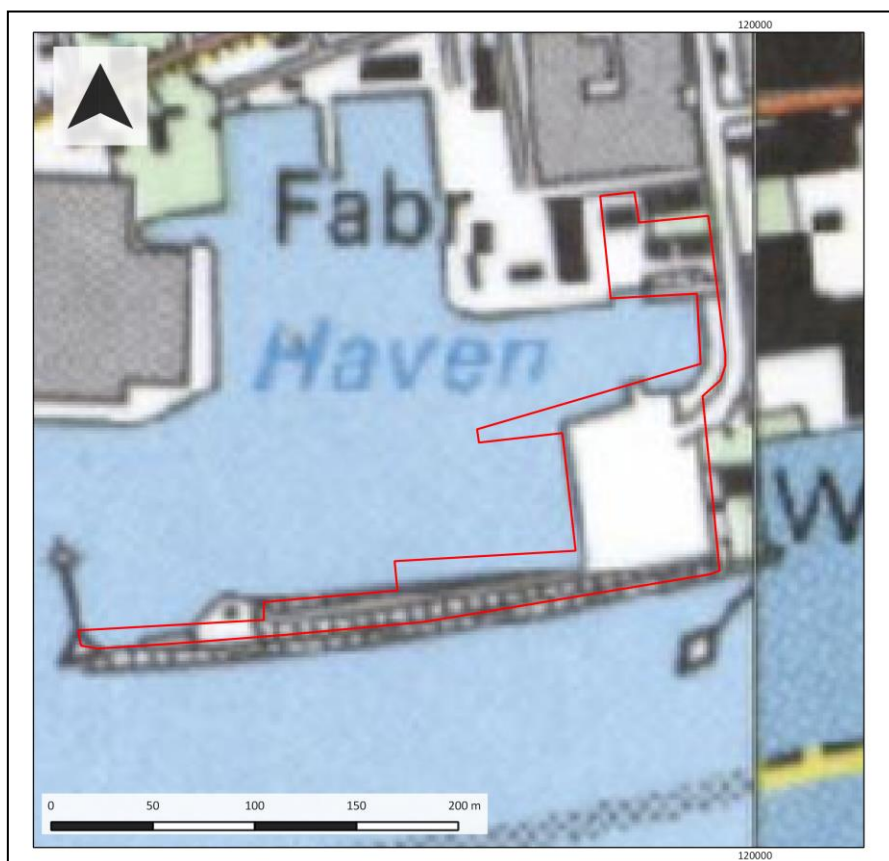
Figuur 6: Uitsnede van een topografische kaart uit 1936. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.

Figuur 7: Uitsnede van een topografische kaart uit 1959. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.

Figuur 8: Uitsnede van een topografische kaart uit 1981. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.

Figuur 9: Uitsnede van een topografische kaart uit 1995. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.

9. Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	Laag
Complextypen	-
Stratigrafische positie	-
Diepteligging	-

Het plangebied ligt in de uiterwaarden van de Merwede, een rivier die haar oorsprong kent in de Romeinse tijd. Langs deze rivier zijn oevers ontstaan, die relatief hoger lagen en daarmee bewoonbaar waren voor samenlevingen in de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen. De Merwede heeft echter wel onder invloed van sterke erosie gestaan. Als gevolg van stormvloed in de Late Middeleeuwen (waaronder ook de Sint-Elisabethsvloed) zijn grote delen van het oorspronkelijke sediment met het wassende water verdwenen. Daarna heeft opnieuw aanwas plaatsgevonden in de vorm van grof zand en klei (uiterwaardafzettingen). De Koffiepolder, waar het plangebied in ligt, is vermoedelijk ook zo ontstaan. De vorming van de Merwede heeft er vermoedelijk toe geleid dat de oorspronkelijke kleilagen (als onderdeel van de oevers) van de oorspronkelijke rivier zijn weggespoeld. Hiermee zullen naar verwachting ook eventueel aanwezige archeologische resten zijn verdwenen. De aanwas, die naderhand heeft plaatsgevonden, dateert in de Nieuwe tijd. Daarbij zijn grote delen van het plangebied ten behoeve van de aanleg van de huidige haven vergraven en is circa 2,0 m grond opgebracht. De graafwerkzaamheden en ophoging hebben vermoedelijk tot sterke verstoring geleid van de (nog resterende) kleilagen in het gebied als gevolg van vergraving en verdrukking c.q. verstikking. Op grond hiervan geldt in het plangebied een lage archeologische verwachting op (nederzettings-)resten uit alle (archeologische perioden).

Wel kunnen theoretisch gezien op enige diepte resten aanwezig zijn, die te relateren zijn aan scheepvaart op de rivier de Merwede. Het plangebied is immers watervoerend geweest. Te denken valt hierbij aan los afval, scheepslading en –wrakken uit de Nieuwe tijd. In hoeverre deze resten nog zich in een goede staat bevinden, valt te bezien. Het baggeren en demping van delen van de geul met (ophoog)zand en waarschijnlijk ook puin heeft ongetwijfeld tot schade van eventueel aanwezige resten geleid.

10. Conclusie en advies

Uit het archeologisch bureauonderzoek blijkt dat voor het plangebied een lage archeologische verwachting geldt op het aantreffen van (nederzettingen)resten uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe tijd. Deze verwachting is zowel gebaseerd op de landschappelijke ligging van het plangebied in de riviergeul van de Beneden Merwede. Naar verwachting zijn hiermee oorspronkelijk aanwezige kleilagen (en eventueel daarin aanwezige archeologische resten) volledig verspoeld. Tevens is in het gebied sprake van een sterke verstoring als gevolg van het uitgraven van de huidige haven alsmede het opbrengen van een zandpakket met een dikte van circa 2,0 m. Dit laatste heeft met name geleid tot verdrukking en verstikking van de (resterende) kleilagen in het gebied.

Advies

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek bestaat er in archeologisch opzicht geen bezwaar tegen de voorgenomen werkzaamheden. Het terrein is daarmee vanuit archeologische optiek geschikt voor de toekomstige inrichting. Er hoeven geen aanvullende maatregelen te worden genomen. Op het moment dat tijdens graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische zaken worden aangetroffen, geldt een wettelijke plicht deze vondsten te melden bij de bevoegde overheid (gemeente Hardinxveld-Giessendam).

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. Op grond van de resultaten van het rapport en het advies zal het bevoegd gezag (de gemeente Hardinxveld-Giessendam) een selectiebesluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

11. Geraadpleegde bronnen

Archeologische kaarten en databestanden:

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem (Archis3), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2016.
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, 3^e generatie, IKAW, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort, 2008.
- www.ahn.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.bodemloket.nl
- www.dinoloket.nl
- www.bodemdata.nl

Literatuur:

- Bakker, H. de, 1966. *De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Berendsen, H.J.A./ E. Stouthamer (eds.), 2001. *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*. Assen.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, A.H. Geurts, 2012. *Rhine-Meuse Delta Studies Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Dept. Physical Geography. Utrecht University. Digital dataset: <http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-nqjn-zl>
- Gottschalk, M.K.E., 1977. *Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland*. Van Gorcum & Comp. Assen.
- Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.

Bijlage 1: Beleidskaart

Beleidskaart

Project:
16080021

Toponiem:
Havenstraat

Plaats:
Hardinxveld-Giessendam

Legenda

plangebied

Archeologische waarden

- archeologisch (heraan)waard
- gebouwen met een historische archeologische waarde (ouderw 18de eeuw)
- gemeentelijk, archeologisch monument

Historische context

- specifieke verwachting van de middeleeuwen en renaissance tijd
- zeer hoge verwachting van de middeleeuwen en renaissance tijd
- matig hoge verwachting van de middeleeuwen en renaissance tijd

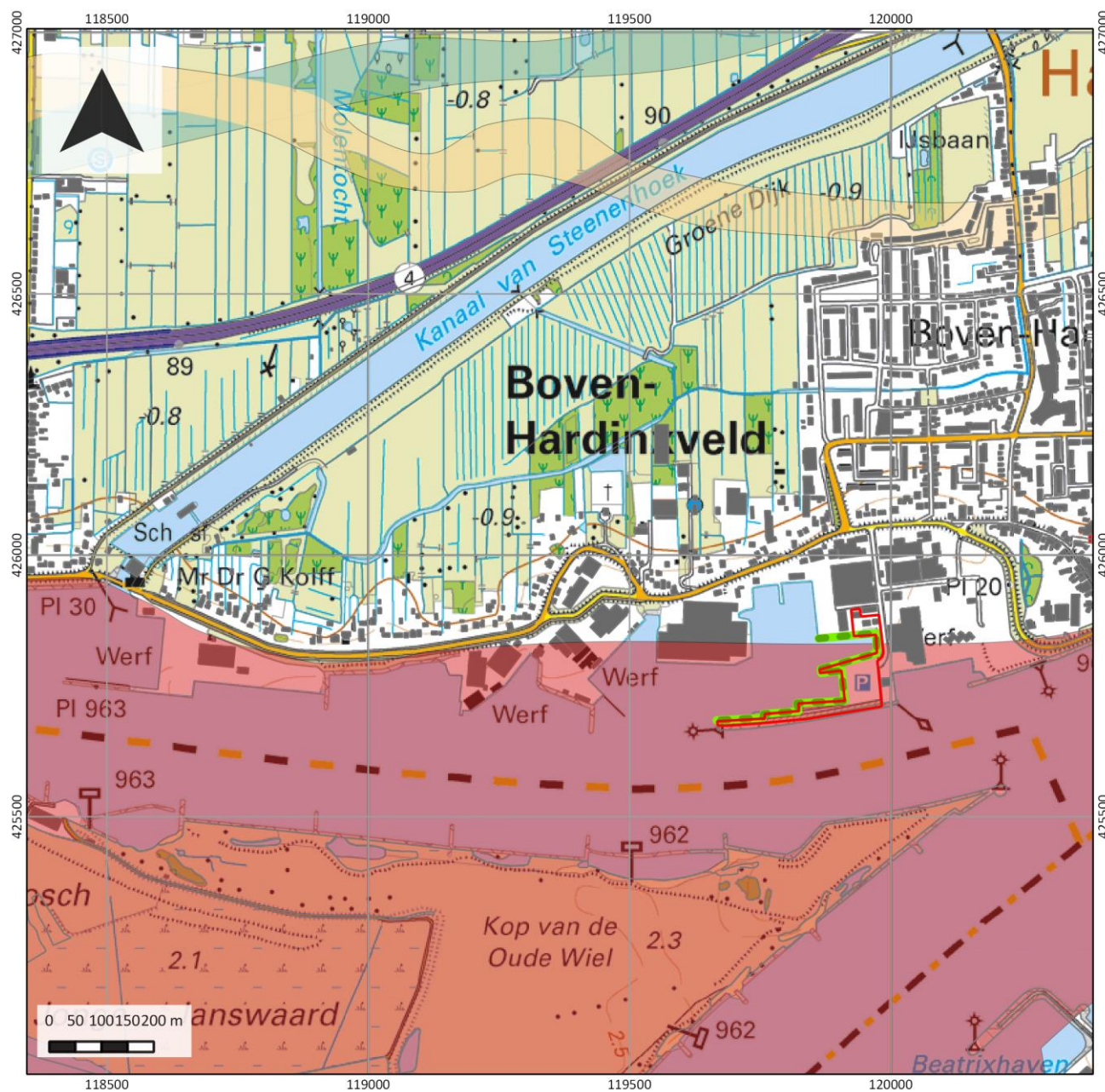
Verwachting

- zeer hoge verwachting
- hoge verwachting
- hoge verwachting van of nabij het oppervlak
- hoge verwachting tussen 1,5 en 5 meter beneden maaiveld
- hoge verwachting dieper dan 5 meter beneden maaiveld
- hoge verwachting dieper dan 5 meter beneden maaiveld
- matig hoge verwachting
- matig hoge verwachting
- lage verwachting

Overige

- voor overblijfselen van een post die te overblijfselen (buis of het water de toekomstige ligging aangeeft)
- Overig
- archeologische vindplaats met context
- bodemobject
- bodemobject (Rijkswaterstaat)
- gemeentegrens
- gemeentegrens (Gemeente Hardinxveld-Giessendam)
- water

Bijlage 2: Stroomruggenkaart

Stroomgordelkaart

Project:
16080021

Toponiem:
Havenstraat

Plaats:
Hardinxveld-Giessendam

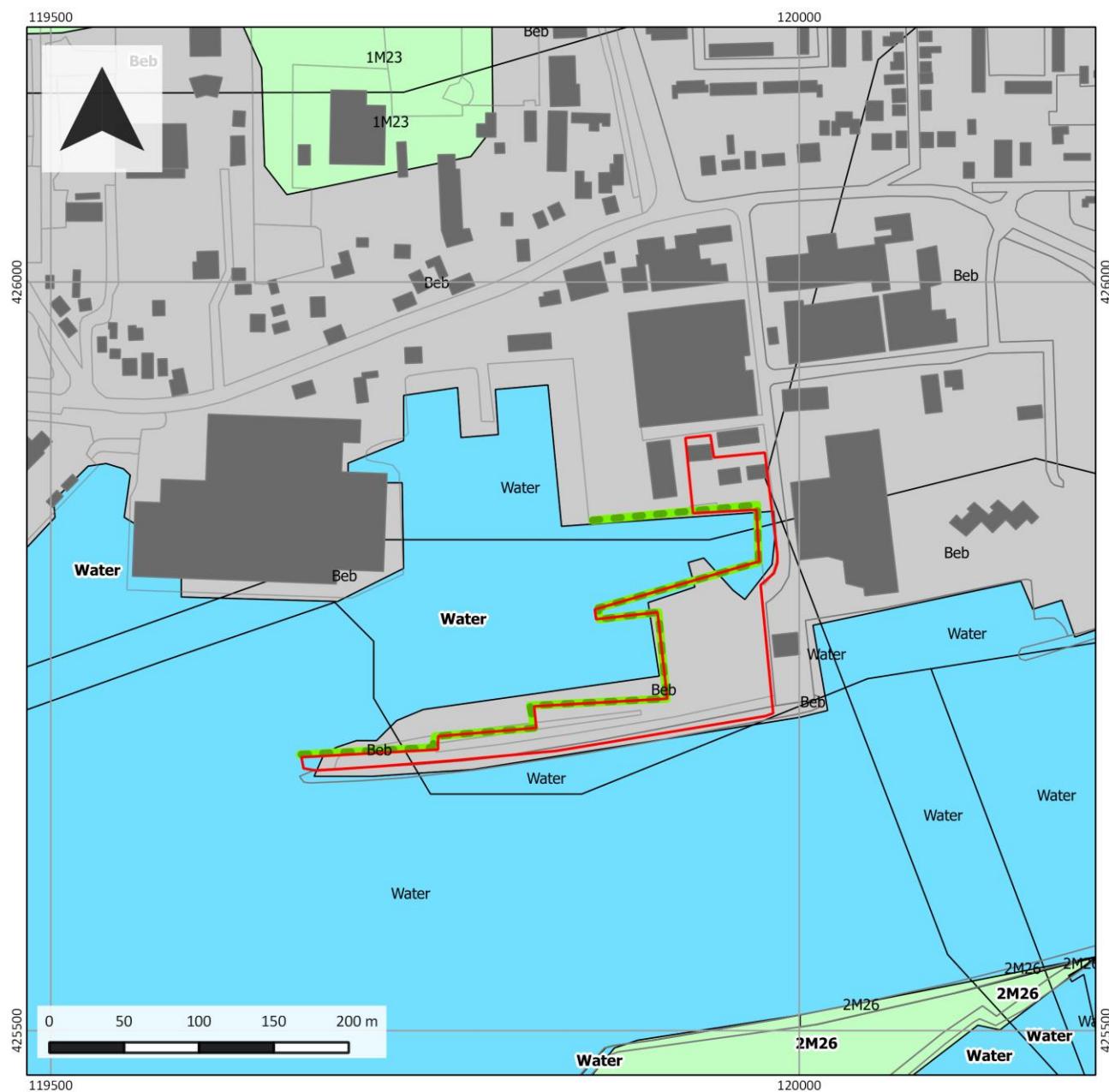
Legenda

plangebied

Stroomgordels (begindatering in jaren BP)

Bijlage 3: Geomorfologische kaart

Geomorfologie

Project:
16080021

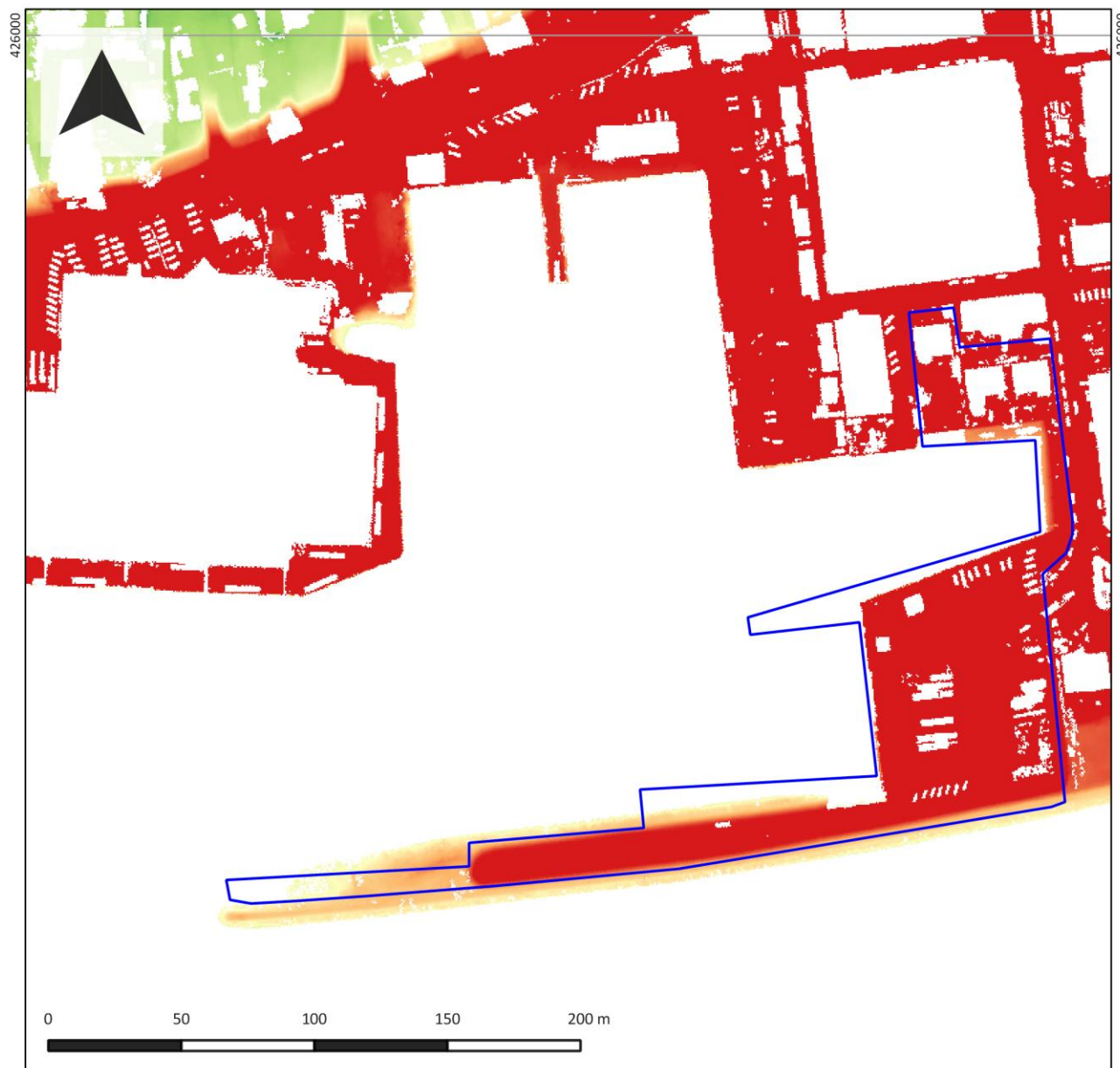
Toponiem:
Havenstraat

Plaats:
Hardinxveld-Giessendam

Legenda

- plangebied
- wanden
- hoge heuvels en ruggen
- hoge duinen
- plateaus
- terrassen
- plateau-achtige vormen
- waaiervormige glooiingen
- niet waaiervormige glooiingen
- lage ruggen en heuvels
- welvingen
- vlakten
- laagten
- ondiepe dalen
- matig diepe dalen
- diepe dalen
- antropogene vormen
- bebouwing
- water

Bijlage 4: Hoogtekaart

Hoogtekaart

Project:
16080021

Toponiem:
Havenstraat

Plaats:
Hardinxveld-Giessendam

Legenda

 plangebied

AHN (m NAP)

 -1.735470

 -0.586607

 0.562255

 1.711118

 2.859980

Bijlage 5: Bodemkaart

Bodemkaart

Project:
16080021

Toponiem:
Havenstraat

Plaats:
Hardinxveld-Giessendam

Legenda

 plangebied

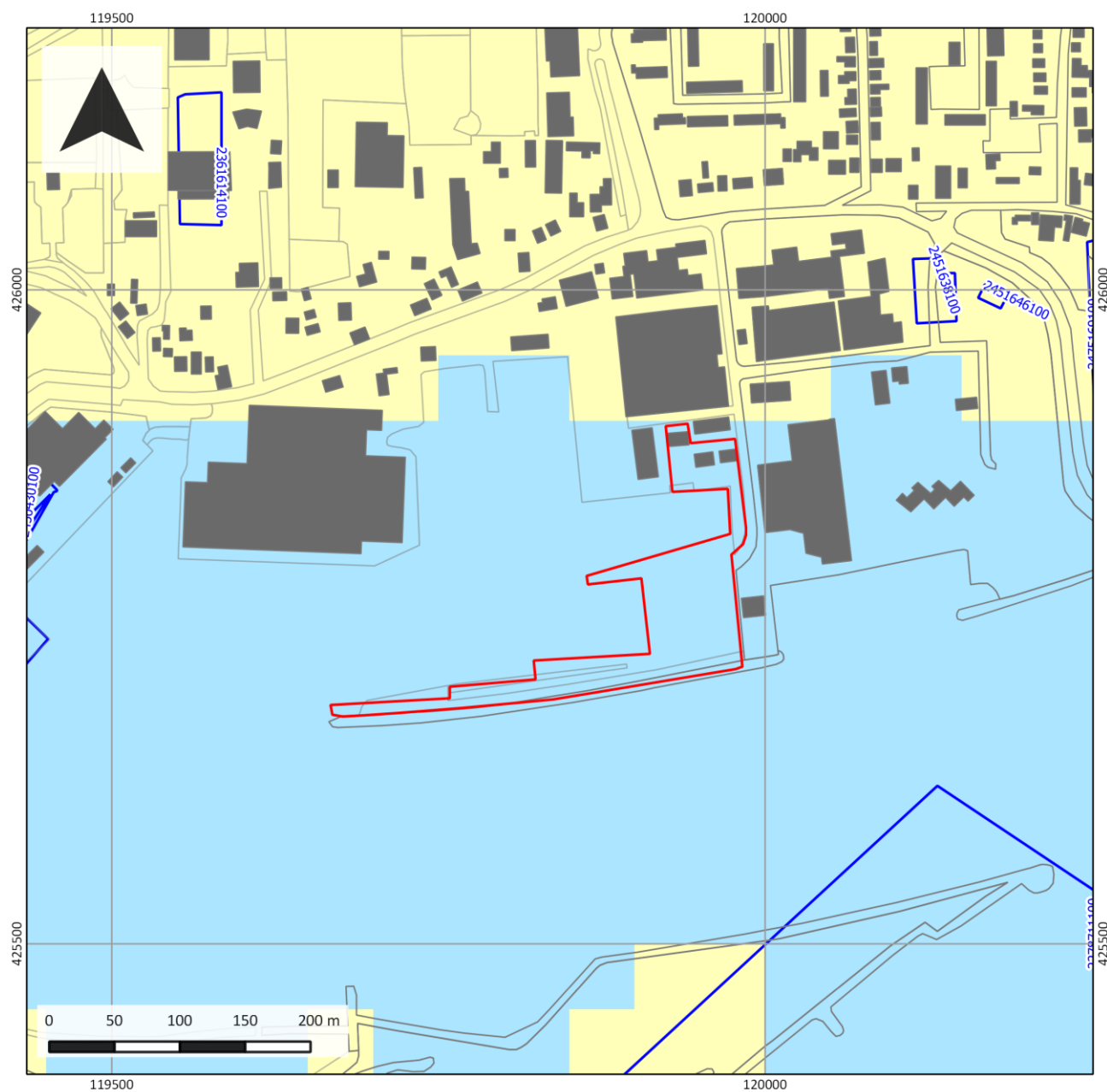
bodemkaart

 X1 water

 X4 bebouwing

 R poldervaaggronden

Bijlage 6: Archeologische verwachting en bekende waarden

Archeologische waarden

Project:
16080021

Toponiem:
Havenstraat

Plaats:
Hardinxveld-Giessendam

Legenda

plangebied

onderzoeksmeldingen

vondstlocaties

monumenten

Archeologische waarde

Hoge archeologische waarde

Zeer hoge archeologische waarde

Zeer hoge archeologische waarde, beschermd